

Sygn. akt II CSK 590/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSA Barbara Lewandowska (sprawozdawca)

Protokolant Anna Banasiuk

w sprawie z powództwa E. M.

przeciwko I. Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.

o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 11 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 13 kwietnia 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 kwietnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 19 czerwca 2015 r.,

oddalającego powództwo E. M. przeciwko pozwanemu I. Spółce Akcyjnej w W. o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji.

Z ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w B. prowadził na rzecz pozwanego postępowanie w celu wykonania zabezpieczenia na mieniu dłużnika K. M. - męża powódki. Tytułem zabezpieczenia był nieprawomocny nakaz zapłaty wydany przeciwko dłużnikowi w postępowaniu nakazowym. W dniu 6 czerwca 2014 r. na terenie przedsiębiorstwa dłużnika komornik zajął samochód osobowy Audi TT, którym powódka razem z mężem przyjechała do biura, a następnie, w miejscu zamieszkania dłużnika - samochód marki Audi Q7. Oba pojazdy zostały przez komornika odebrane dłużnikowi i oddane pod dozór osoby trzeciej. W toku postępowania zmierzającego do wykonania zabezpieczenia zajęciu uległy również papiery wartościowe w postaci akcji firmy A. S.A. Przed dokonaniem zajęcia z obu wymienionych samochodów naprzemiennie korzystała powódka i jej mąż. Pojazdy te były garażowane w miejscu zamieszkania małżonków w B. W dowodzie rejestracyjnym Audi TT jako właściciel wpisany był K. M., a w dowodzie rejestracyjnym drugiego z pojazdów – K. M. i Banku (...) S.A.

W związku z powyższym zajęciem powódka w dniu 23 czerwca 2014 r. złożyła sprzeciw do Komornika, podnosząc, że zajęte papiery wartościowe zostały nabyte w czasie trwania małżeństwa i stanowią przedmiot majątku wspólnego. W lipcu 2014 roku powódka wytoczyła powództwo o zwolnienie zajętych papierów wartościowych spod egzekucji, po czym powództwo cofnęła i Sąd Okręgowy w K. umorzył postępowanie w sprawie. Pomimo informacji dłużnika, że zajęte w dniu 6 czerwca 2014 r. składniki majątkowe zostały nabyte w trakcie małżeństwa i stanowią przedmiot majątku wspólnego, komornik formalnie nie zawiadomił powódki o zajęciu ruchomości.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo przyjmując, że powódka wytoczyła je z uchybieniem ustawowego terminu przewidzianego w art. 841 § 3 k.p.c. Powództwo oparte o ten przepis można wnieść w terminie miesiąca od dnia dowiedzenia się o naruszeniu prawa, a powódka wniosła pozew w dniu 5 listopada 2014 r., kwestionując zajęcie dokonane w dniu 6 czerwca 2014 r. W wyniku oceny przeprowadzonych dowodów Sąd Okręgowy nie dał wiary twierdzeniom powódki,

że o zajęciu obu pojazdów dowiedziała się dopiero w październiku 2014 r. i przyjął, że wiedzę o zajęciu posiadała już w dniu jego dokonania, tj. 6 czerwca 2014 r.

Oddalając apelację powódki Sąd Apelacyjny w (...) podzielił i uznał za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, stwierdzając, że powództwo przeciwegzekucyjne zainicjowane przez powódkę jest przedwczesne, bowiem kwestionowane przez nią zajęcie nastąpiło w postępowaniu zabezpieczającym, a powódce służyło jedynie prawo wniesienia sprzeciwu, uregulowanego w art. 743¹ k.p.c.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powódka zarzuciła naruszenie prawa procesowego w postaci art. 743 § 1 k.p.c. w zw. z art. 841 k.p.c. oraz art. 743¹ k.p.c. poprzez bezpodstawne przyjęcie, że do postępowania zabezpieczającego, w ramach którego dokonuje się zajęcia ruchomości, nie ma zastosowania art. 841 k.p.c., a jedynym środkiem ochrony małżonka dłużnika w takim postępowaniu jest sprzeciw, zaś powództwo ekscydencyjne jest wykluczone. Wskazując na powyższe zarzuty powódka wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wnosił o jej oddalenie i zasądzenie na jego rzecz od powódki kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 743¹ § 1 k.p.c., postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia (a także nakaz zapłaty stanowiący tytuł zabezpieczenia) wydane przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim stanowi podstawę do podjęcia czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego. Problem prawny postawiony w skardze kasacyjnej wymaga rozważenia, czy co do zasady dopuszczalne jest powództwo przeciwegzekucyjne przewidziane w art. 841 k.p.c. w postępowaniu zabezpieczającym, to jest w sytuacji, gdy wierzyciel nie dysponuje jeszcze tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi i kiedy nie toczy się jeszcze egzekucja.

Przepis art. 841 k.p.c. ma charakter interwencyjny. Stanowi, że osoba trzecia może w drodze powództwa żądać zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji,

jeżeli skierowanie do niego egzekucji narusza jej prawa. Przesłanką zastosowania normy prawnej zawartej w przytoczonym przepisie jest:

- a) istnienie osoby trzeciej w stosunku do relacji dłużnik - wierzyciel,
- b) zajęcie egzekucyjne określonego przedmiotu,
- c) stan naruszenia prawa osoby trzeciej (z pkt a) wskutek zajęcia (z pkt b).

Poza sporem pozostaje okoliczność, że powódka, będąca małżonką dłużnika, sama wobec pozwanego dłużnikiem nie jest i że pozwany nie dysponuje przeciwko niej tytułem wykonawczym. W stosunku do relacji pomiędzy pozwanym a małżonką powódki, posiada ona zatem status osoby trzeciej.

Bezsporne jest w sprawie także to, że w dniu 6 czerwca 2014 r. komornik dokonał zajęcia mienia ruchomego w wykonaniu zabezpieczenia, wynikającego z wydanego przeciwko małżonkowi powódki nakazu zapłaty. Nakaz ten od chwili wydania stanowił tytuł zabezpieczenia. Zajęcie ruchomości jest pierwszą czynnością podjętą przez komornika w ramach egzekucji z ruchomości (art. 845 k.p.c.). W postępowaniu egzekucyjnym zajęte ruchomości podlegają oszacowaniu (art. 853 k.p.c.), a następnie sprzedaży (art. 864 i nast. k.p.c.). Egzekucja zajętych ruchomości prowadzi w efekcie do przejścia prawa ich własności na nabywcę po udzieleniu przybicia i zapłaceniu całej ceny (art. 874 k.p.c.). Jej definitywnym skutkiem jest pozbawienie dłużnika prawa własności ruchomości objętej egzekucją i zaspokojenie wierzyciela.

W postępowaniu zabezpieczającym ten końcowy skutek nie wystąpi. Zajęcie ruchomości ma bowiem na celu - poza wyjątkami, do zważającymi na zaspokojenie uprawnionego już na etapie postępowania zabezpieczającego (art. 753 § 1 i art. 753¹ § 1 k.p.c.) - jedynie zabezpieczenie zajętego składnika majątkowego po to, by po uzyskaniu przeciwko dłużnikowi tytułu wykonawczego móc skierować do zajętej ruchomości kolejne czynności egzekucyjne, prowadzące do realizacji celu postępowania egzekucyjnego. Różnica pomiędzy zajęciem w ramach egzekucji a zajęciem w postępowaniu zabezpieczającym jest zasadnicza, bowiem przy wykonaniu zabezpieczenia obowiązany nie traci przysługującego mu prawa własności do zajętej ruchomości. Zajęte mienie nie będzie podlegało procedurze sprzedaży, a czynności komornika skończą się - jak w rozpoznawanej sprawie - na pozostawieniu zajętej ruchomości pod dozorem osoby trzeciej.

Zgodnie z art. 743 § 1 k.p.c. (zdanie pierwsze) do wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, podlegającego wykonaniu w drodze egzekucji, stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, z tym jednak, że sąd nadaje postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia klauzulę wykonalności z urzędu. Uprzywilejowany jest w tym zakresie wierzyciel, który przeciwko swojemu dłużnikowi uzyskał nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym - w takim przypadku art. 492 § 1 k.p.c. zwalnia wierzyciela od obowiązku uzyskania na to orzeczenie klauzuli wykonalności. Powyższy przepis stanowi, że nakaz zapłaty z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności.

Art. 841 § 1 k.p.c. wymaga spełnienia przesłanki w postaci naruszenia przez czynność egzekucyjną prawa podmiotowego osoby trzeciej. Przepis ten nie określa, naruszenie jakich praw objęte jest wynikającą z niego ochroną. Na gruncie rozpoznawanej sprawy prawem tym jest prawo współwłasności powódki do zajętych ruchomości. Skarżąca opierała niniejsze powództwo, między innymi, na zarzucie naruszenia tego prawa. Prawo własności, jako prawo podmiotowe o charakterze bezwzględnym, skuteczne przeciwko każdemu, składa się z zestawu uprawnień, do których należy prawo do posiadania rzeczy, prawo do korzystania z niej i do pobierania z niej pożytków oraz prawo do rozporządzania rzeczą. Naruszenie któregośkolwiek z tych uprawnień stanowi naruszenie prawa własności i może stać się przedmiotem ochrony prawnej. Zajęcie ruchomości, nawet jeśli dokonane tytułem zabezpieczenia, do chwili, w której mogłaby nastąpić sprzedaż rzeczy zajętej, ma wszystkie cechy wspólne z zajęciem w postępowaniu egzekucyjnym. Jest prowadzone w warunkach unormowanych przepisami art. 758 k.p.c. i nast., które mają w tym zakresie odpowiednie zastosowanie. Zajęcie ruchomości może w konkretnych warunkach faktycznych wkroczyć w sferę uprawnień właścicielskich małżonka obowiązanego.

Osoba, której prawa zostały naruszone, ma prawo do poszukiwania dostępnych jej środków ochrony i przysługuje jej prawo do dokonania wyboru takiego, który sama uznaje za najbardziej adekwatny z punktu widzenia jej potrzeb i interesu. O możliwości wyboru właściwego środka ochrony prawnej w postępowaniu egzekucyjnym kilkakrotnie wypowiedział się twierdząco Sąd

Najwyższy (v. wyrok z dnia 27 marca 2003 r., V CKN 18/01 - LEX nr 583967, uchwała z dnia 5 października 2016 r., III CZP 41/16 - LEX nr 2116863). Dotychczasowe orzecznictwo odnosiło się przede wszystkim do uprawnień obronnych małżonka pozostającego we wspólności ustawowej, nieobjętego tytułem wykonawczym w postępowaniu egzekucyjnym toczącym się przeciwko współmałżonkowi. Niektóre z wypowiedzi dotyczyły jednak również analogicznej sytuacji małżonka obowiązane w postępowaniu zabezpieczającym, aprobując pogląd o możliwości wykorzystania jako środka obrony także powództwa ekscydencyjnego opartego o art. 841 k.p.c. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1995 r., III CZP 48/95 - OSNC 1995, nr 7-8, poz. 115, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2002 r., IV CKN 986/00 - LEX nr 78368).

Przepisy postępowania cywilnego w art. 743¹ § 2 k.p.c. przyznają małżonkowi obowiązane uprawnienie do złożenia sprzeciwu wobec wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, w terminie tygodnia od dnia dokonania pierwszej czynności związanej z wykonaniem zabezpieczenia. Sprzeciw ten nie wstrzymuje wykonania zabezpieczenia. Jeżeli jednak zabezpieczenie prowadzi do zaspokojenia uprawnionego, wstrzymuje się wypłatę pieniędzy uzyskanych w postępowaniu zabezpieczającym (art. 743¹ § 3 k.p.c.). W razie sprzeciwu, o którym mowa w § 2, uprawniony może w terminie dwóch tygodni od dnia zawiadomienia, pod rygorem upadku zabezpieczenia w zakresie wykonania na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego, wystąpić do sądu o nadanie temu postanowieniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązane (art. 743¹ § 4 k.p.c.).

Nie jest to jednak jedyny środek do przeciwstawienia się czynnościom egzekucyjnym dokonywanym w ramach wykonywania postanowienia zabezpieczającego. Małżonek może także skorzystać ze skargi na czynności komornika (art. 767 k.p.c.). W przypadku, gdy zajęcie narusza przysługujące mu prawa o charakterze podmiotowym, a nie została wydana przeciwko niemu klauzula wykonalności, nie jest wyłączone wystąpienie przez małżonka z powództwem ekscydencyjnym na podstawie art. 841 k.p.c. Każdy z tych środków wymaga spełnienia właściwych mu przesłanek, ale też pozwala na osiągnięcie innego rezultatu.

Sprzeciw, o którym mowa w art. 743¹ k.p.c., nie wstrzymuje wykonania zabezpieczenia, ale może doprowadzić do jego upadku. Skutek taki jest jednak uzależniony od aktywności wierzyciela, bowiem jeśli skorzysta on z uprawnienia, wystąpi o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi i uzyska pozytywne postanowienie sądu w tym przedmiocie, zabezpieczenie nadal będzie wykonywane, a w sytuacji małżonka obowiązane go nie zajdzie żadna zmiana. Skuteczne wniesienie sprzeciwu przez małżonka obowiązane go nie zapewnia mu zatem rzeczywistego zwolnienia od zajęcia.

Skarga na czynności komornika, wniesiona w związku z dokonywanym zajęciem przez małżonka obowiązane go w oparciu o zarzut, że czynność ta narusza jego prawa, dotyczyć może naruszenia przepisów postępowania egzekucyjnego przy czynnościach komornika. Tylko powództwo ekscydencyjne oparte na art. 841 k.p.c. chroni zatem małżonka dłużnika przed naruszeniem jego sfery materialnoprawnej i jest to ochrona najszerza spośród trzech wymienionych sposobów przeciwstawienia się zajęciu. Może bowiem potencjalnie wstrzymać wszystkie czynności komornika w drodze postanowienia udzielającego zabezpieczenia powództwu przeciwegzekucyjnego przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego. W ramach powództwa przeciwegzekucyjnego małżonek obowiązane go może wykazywać, że zajęcie narusza jego prawo podmiotowe, określić to prawo oraz dowodzić, na czym polega naruszenie, podnosząc np. zarzuty oparte na treści art. 41 k.r.o.

W sytuacji, gdy na zasadzie art. 743 § 1 k.p.c. do wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia podlegającego wykonaniu w drodze egzekucji odpowiednie zastosowanie mają przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, osoba trzecia, której prawa wykonywanie zabezpieczenia narusza, może korzystać ze środków ochrony prawnej przewidzianych w postępowaniu egzekucyjnym. Jeśli doszło już do zajęcia, małżonek obowiązane go posiadający status osoby trzeciej wobec toczącego się postępowania, nie musi oczekiwać na uzyskanie przez uprawnionego tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi - dotychczasowemu obowiązane go, aby dopiero na tym etapie postępowania poprzez powództwo przeciwegzekucyjne móc podjąć interwencję w związku z zajęciem naruszającym jego prawo podmiotowe. Akcja ekscydencyjna podjęta już

w fazie zajęcia egzekucyjnego dokonanego z tytułu wykonania udzielonego (bądź przysługującego uprawnionemu z mocy prawa) zabezpieczenia może mieć dla małżonka obowiązkanego istotne znaczenie w sytuacji, gdy w obecnym stanie prawnym możliwości obrony przed nadaniem klauzuli wykonalności postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia, o którą może wystąpić uprawniony zgodnie z art. 743¹ § 4 k.p.c., doznają ograniczenia w art. 787¹ i art. 787² k.p.c.), a przepis art. 767¹ k.p.c. został uchylony (z dniem 5 lutego 2005 r., w wyniku wejścia w życie ustawy nowelizującej z dnia 2 lipca 2004 r., Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

Z tych względów zasadnie skarżąca zakwestionowała w skardze uniemożliwienie jej przedstawienia argumentów przeciwko zajęciu w oparciu o pogląd o niedopuszczalności powództwa ekscydencyjnego w omawianej sytuacji już co do samej zasady. Sąd drugiej instancji niesłusznie uchylił się od merytorycznej oceny zarzutów podniesionych w apelacji, dotyczących niezachowania ustawowego terminu do wniesienia przedmiotowego powództwa, uznając je za bezprzedmiotowe z uwagi na etap postępowania, na jakim nastąpiło sporne zajęcie ruchomości.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy, na zasadzie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 108 § 2 oraz art. 391 § 1 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

jw

r.g.